

Broedvogels Oude Kerkhof in 2015

Soms zijn er van die kleine, fraaie gebiedjes, waar veel natuurliefhebbers en wandelaars komen, maar waarvan eigenlijk niemand weet wat er precies zit. Het Oude Kerkhof is zo'n gebiedje, slechts 3,2 hectare groot, liggend aan de Schout Doddestraat, net buiten de bebouwde kom van Vriezenveen. Theo Reekers bezoekt dit gebiedje (vrijwel) dagelijks, maar een broedvogelinventarisatie heeft hij er nooit aan gewaagd. Hij heeft door de jaren heen wel veel (broedvogel)gegevens verzameld, maar in welke aantallen de soorten er broeden was niet bekend. Omdat ik mij de laatste jaren steeds meer ging storen aan de aftakelende nestkasten, die er jaren geleden door de Scouting zijn opgehangen, leek het mij een goed plan de nestkasten te repareren en er daarna een inventarisatie tegenaan te gooien.

Zo gezegd, zo gedaan, op 23 januari werd onder fraaie "winterse" omstandigheden gestart met een oriëntatieronde. De nestkasten werden in kaart gebracht en de staat ervan werd bekeken. Totaal hingen er nog 13 nestkasten en lagen er 5 op de grond (4 ervan waren niet meer te repareren). Begin januari lag nabij de ingang aan de westkant nog een kast op de grond, maar deze was verdwenen, waarschijnlijk hangt die nu bij iemand in de tuin. Op 10 februari zijn alle 14 nestkasten schoon gemaakt, gerepareerd, lager opgehangen (sommige kasten hingen op 5 meter hoogte) en O tot NO gericht. Daarnaast zijn de vlieggaten van 4 kasten opgeboord van 28 naar 31 mm. Dit is gedaan omdat 28 mm eigenlijk alleen geschikt is voor Pimpelmees (en Glanskop), 31 mm is ook toegankelijk voor Koolmees. In veel kasten werden oude nestjes gevonden en in 2 ervan bevonden zich een dode Pimpel- en Koolmees. Omdat de kasten nooit schoon gemaakt waren, zat er veel (on)gedierte in, dus niet echt uitnodigend voor vogels. Er zullen de laatste jaren dan ook weinig vogels in gebroed hebben. Om het aanbod nestkasten te vergroten en wat meer over het gebied te spreiden zijn er op 9 maart nog eens 12 kasten opgehangen (10x mees, 1x Roodborst/Grauwe vliegenvanger en 1x Torenavalk). De 10 mezenkasten hebben een vliegopening van 32 mm, dus geschikt voor alle soorten mezen en Bonte vliegenvanger. Hieronder een opsomming van het nestkastenbestand.

oude situatie	aantal	opmerking	nieuwe situatie	aantal	opmerking
kast 28 mm	4		kast 30 mm	7	
kast 30 mm	7		kast 31 mm	5	4x opgeboord
kast 31 mm	1	iets uitgehakt	kast 32 mm	10	met stokje
kast 50-60 mm	2	uitgehakt door specht	kast 50-60 mm	2	
			kast half open	1	voor Roodborst
			grote kast	1	voor Torenavalk
totaal:	14		totaal:	26	

Broedvogelkartering

De inventarisatie zou volgens de Sovon-criteria worden uitgevoerd, verdeeld over 8 ochtendbezoeken (2x maart, 2x april, 2x mei en 2x juni). Doordat het voorjaar wat kouder uitviel dan normaal werd de 2^e telling in maart verschoven naar 3 april. De meeste tellingen gingen een uur voor zonsopgang of iets later van start, alleen bij de eerste 2 tellingen was het veel later, omdat er 's ochtends vroeg weinig zangactiviteit was. Daarnaast werden 4 korte avondbezoeken gebracht, 1 in maart, 1 in april, 1 in mei en 1 in juni. Alle tellingen werden uitgevoerd onder normale tot (zeer) gunstige omstandigheden. De gemiddelde onderzoeksintensiteit bedroeg uiteindelijk ruim 175 minuten per hectare, wat extreem hoog is. Hiermee mag geconcludeerd worden dat het onderzoek zeer gedegen is uitgevoerd en dat er weinig soorten en aantallen gemist zullen zijn. In onderstaande tabel zijn de bezoeken + bezoektijden te vinden. Van de avondtellingen zijn geen data vermeld, omdat deze telkens 10 minuten duurden en het uiteindelijk niets extra's opleverde. De tellingen in mei duurden wat langer, doordat er stil werd gestaan bij de nestkasten (controle op bezetting) en het zoeken naar Spreeuwennesten (11 mei).

datum	tijd	minuten	weersomstandigheden / opmerkingen
13 maart	10:00 - 10:45	45	weinig wind, half bewolkt, max. 4°C
3 april	12:15 - 13:15	60	vrijwel windstil, zwaar bewolkt, max. 10°C
13 april	07:10 - 08:10	60	vrijwel windstil, licht bewolkt, max. 5°C
28 april	08:00 - 09:00	60	weinig wind, licht tot half bewolkt, max. 6°C
11 mei	05:05 - 06:50	105	windstil, licht bewolkt, max. 11°C
23 mei	06:30 - 07:45	75	windstil, geheel bewolkt, max. 14°C
11 juni	05:50 - 06:50	60	windstil, onbewolkt, max. 11°C
23 juni	05:00 - 06:00	60	windstil, licht tot half bewolkt, fris, max. 8°C
		40	4x avondtelling (iedere maand 1 telling)
	totaal:	565	= 176,6 minuten per ha

Totaal werden maar liefst 103 territoria gekarteerd, verdeeld over 29 soorten!

Dit lijkt misschien niet veel, maar dit is omgerekend bijna 322 terr./10 ha! Ter vergelijking de dichtheden van enkele andere gebieden: Fayersheide 173 terr./10 ha (2012), Kooiplas 183 terr./10 ha (2012), Bos van Tilanus ± 130 terr./10 ha (2013) en Bruine Veld 113 terr./10 ha (2014). Het Oude Kerkhof kent dus een enorme broedvogeldichtheid, welke vrijwel nergens gehaald zal worden. Het gebied is compact, heeft een mooie opgaande begroeiing met her en der wat open plekken met struweel en profiteert van het zogenaamde randeffect (gebied wordt omringd door boerenland, veel soorten foerageren daar en broeden in naastliggend bos). Wel zijn er hier en daar wat bosgedeelten waar het qua broedvogels wat minder druk bevolkt is (zie kaartje aan het einde van dit artikel).

Opmerkelijk was het ontbreken als broedvogel van: Buizerd, Bonte en Grauwe vliegenvanger, Gekraagde roodstaart en Grote lijster. Ransuil, in het verleden regelmatige broedvogel, ontbrak ook, maar kwam tot broeden in de bosrand van het naastliggende sportpark. Fazant, vroeger wel aanwezig, werd ook niet aangetroffen, maar dit was verwacht (soort is rondom Vriezenveen hard achteruitgegaan). Voor Grasmus is de zuidelijke randzone te hoog geworden, waardoor deze hier niet meer aangetroffen werd. Torenvalk kwam in maart wel 2 maal de kast controleren, maar heeft toch voor zijn oude broedplaats gekozen.

Mogelijk dat het te laat opvullen van de kast met houtsnippers hiervan mede de reden is. Volgend jaar beter?! Verder ontbraken vroegere broedvogels als Zomertortel, Matkop en Spotvogel (deze soorten zijn in Nederland flink achteruit gegaan) en Blauwe reiger. In 2006 herbergde het Oude Kerkhof de kleinste Blauwe reiger-kolonie van Nederland, t.w. 1 nest! Maar als er zoveel soorten niet (meer) zaten, wat zat er dan wel? De lijst met broedvogels + aantallen (interpretatie volgens Sovon) is hieronder te vinden.

Op de laatste pagina van dit artikel is een verzamelkaart te vinden van alle soorten.

soort	aantal	soort	aantal
Wilde eend	1	Tjiftjaf	9
Sperwer	1	Fitis	1
Boomvalk	1	Staartmees	1
Holenduif	2	Glanskop	1
Houtduif	5	Pimpelmees	5
Groene specht	1	Koolmees	10
Grote bonte specht	1	Boomklever	1
Boompieper	1	Boomkruiper	3
Winterkoning	5	Gaai	1
Heggenmus	4	Ekster	1
Roodborst	9	Zwarte kraai	1
Merel	12	Spreeuw	8
Zanglijster	1	Vink	2
Tuinfluitier	4	Appelvink	1
Zwartkop	10		

Boomvalk en Groene specht zijn de enige 2 Rode Lijst-soorten. Boomvalk heeft er niet gebroed, maar was wel een paar maal baltsend aanwezig en werd 1 maal met prooi aangetroffen op een oud Sperwernest. Deze vogel had hier z'n territorium en jachtgebied en broedde waarschijnlijk in oude eiken net ten zuidoosten van het Oude Kerkhof. Groene specht heeft gebroed in een oude boom in de N-hoek, later zijn er ook jongen rondom het gebied waargenomen. Tot de vrij recente nieuw-komers van het gebied behoren de Glanskop en Appelvink. Beiden doen het in deze regio goed en zullen nu waarschijnlijk tot de jaarlijkse broedvogels behoren.

Verder fraai om te noemen is de Sperwer: op 3 april was het paartje druk bezig met nestbouw in de NW-hoek, maar verkaste daarna ineens naar de ZO-hoek, waar later ook een nest gevonden werd. Dit tweede nest werd echter weer verlaten en op 11 mei zat het vrouwtje weer op het eerste nest. Tot 23 juni zat de vogel op nest, maar jongen werden tijdens de rondes niet gezien. Later meldde Theo Reekers dat er toch minimaal 2 jongen zijn uitgevlogen. Van veel andere soorten zijn nesten gevonden en/of zijn jongen waargenomen, waarvan ik er twee wil noemen: Holenduif was met 2 pr. aanwezig en beiden broedden in holtes van oude bomen. Van de 8 pr. Spreeuw broedde 1 pr. in een uitgehakte nestkast en de overige 7 pr. in oude spechtengaten. Zelfs op 23 mei waren nog 4 pr. bezig met het voeren van hun kroost, wat de oorzaak is van het koude voorjaar. In een warm voorjaar zijn de jongen nl. voor 15 mei al gevlogen. Nabij de ingang aan de westkant werden begin juni Spreeuwen waargenomen die aan een tweede legsel begonnen.

Nestkasten

Nestkasten ophangen is leuk en dankbaar werk, maar na elk broedseizoen is het noodzakelijk de kasten schoon te maken. Dit gebeurt helaas lang niet altijd, waardoor kasten na 1 broedsel leeg blijven, vol zitten met ongedierte en schimmels, niet gebruikt worden als slaapplek (vooral in de winter) en sneller weggroten. Jammer, het is nl. een kleine moeite ze in oktober/november (en evt. nogmaals in maart) schoon te maken, zodat ze er weer een heel broedseizoen tegenaan kunnen. De kasten in het Oude Kerkhof zijn, zoals eerder genoemd, dit voorjaar grondig gereinigd en gerepareerd. De schoonmaakactie zal vanaf nu jaarlijks gebeuren en de bezetting zal ook elk broedseizoen gevolgd worden.

In 2015 zijn 16 van de 26 nestkasten gebruikt, waarvan eentje ingenomen was door een Eekhoorn. Opvallend was dat er uit de territoriumkartering 10 terr. Koolmees kwam en dat deze allemaal in nestkasten hebben gebroed! Bij de Pimpelmees hebben van de 5 terr. 3 pr. in een nestkast gebroed, de andere 2 verkozen een natuurlijke holte. Verder broedden er nog een pr. Spreeuw in een uitgehakte nestkast en het enige paartje Boomklever van het Oude Kerkhof verkoos een nestkast boven een natuurlijke holte. Deze werd natuurlijk wel "dicht gemetseld".

Hieronder de resultaten van de nestkasten.

soort	aantal	verdeling per nestkasttype
Boomklever	1	1x kast 30 mm
Koolmees	10	3x kast 30 mm, 2x kast 31 mm en
Pimpelmees	3	5x kast 32 mm
Spreeuw	1	1x kast 30 mm en 2x kast 32 mm
Eekhoorn	1	1x kast 50-60 mm
		1x kast 50-60 mm
totaal:	16	10 kasten niet bezet

Tijdens het broedseizoen zijn er geen kasten geopend om te kijken hoeveel eieren of jongen erin zitten. Natuurlijk zou je hier interessante gegevens uit kunnen halen (zie de lange reeks van nestkastenproject "Het Hexel"), maar er is bewust gekozen om de oudervogels ongestoord de jongen groot te laten brengen. Gedurende de inventarisatieronden werd nabij alle kasten even kort stilgestaan om te checken of ze bezet waren. Door het koude voorjaar duurde het lang voordat alle paartjes hun plekje hadden gevonden, wat resulteerde in laat uitvliegen van de jongen. Toch was er een Pimpelmees, die op 13 maart al bezig was met het inrichten van een nestkast! Daarna duurde het tot 28 april voordat de Boomklever in een nestkast werd aangetroffen. Diezelfde dag werd ook een Spreeuw in een open gehakte nestkast gevonden. Pas op 11 mei werd de eerste Koolmees in een kast gezien, toen zaten de 3 paartjes Pimpelmees al lang en breed in hun kastjes. Het leek dus tegen te vallen met de bezetting van de 26 aangeboden nestkasten, echter bleek op 23 mei dat de Koolmezen dit voorjaar heel stiekem te werk waren gegaan. Maar liefst 10 kasten bleken bezet door Koolmees! De vogels vlogen af en aan om hun jongen van de nodige rupsen te voorzien. Op die dag waren de eerste jonge Pimpelmezen al uitgevlogen. Tussen 23 en 27 mei zijn de Boomklevers uitgevlogen, de overige Pimpel- en Koolmezen tussen 27 mei en 3 juni en de laatste jonge Koolmezen (1 kast) vlogen op 4 juni uit. Op 4 juni kwam ook ineens een Eekhoorn uit een (wat ik dacht een lege) kast, toen ik deze wilde verplaatsen (zie hieronder: 'Toekomst'), dus deze toch maar laten hangen.

Opvallend was dat van de 10 nieuwe mezenkasten maar liefst 7 bezet waren (5x Koolmees en 2x Pimpelmees), terwijl de geur van de beits er nog op zat! Al deze kasten hebben ook een stokje voor de invliegopening, iets wat voor mezen niet nodig is en wat sommigen zelfs afraden i.v.m. grotere kans op predatie (b.v. een Gaai kan op dit stokje gaan zitten). Dit lijkt overigens niet te zijn gebeurd.

Toekomst

Tijdens het broedseizoen viel het ontbreken van soorten als Gekraagde roodstaart en Bonte en Grauwe vliegenvanger op, daarom zal per 2016 het nestkastenbestand worden uitgebreid naar pakweg 40 kasten. Er zullen een aantal specifieke kasten worden bij gehangen en hopelijk levert dit wat op. De uitgehakte kast waar een Eekhoorn in heeft gezeten zal verplaatst worden naar een plek waar er in 2016 hoogst waarschijnlijk een Spreeuw in zal gaan duiken. De Eekhoorn krijgt er op de oude plek een echte Eekhoornkast met 2 openingen (zoals ze dat het liefst hebben) voor terug. Van de 14 oudere Scouting-kasten zijn er 9 gebruikt om in te nestelen. De andere 5 zijn niet gebruikt of (misschien) alleen als slaapkast. Tijdens het schoonmaken in oktober zal gekeken worden of een aantal van deze kasten een andere plek krijgen. Misschien is dit niet nodig i.v.m. een overschot aan kasten, maar omdat sommige van deze kasten afgelopen februari ook al leeg waren, zullen ze op een andere plek mogelijk wel bezet worden.

Broedvogels (29):

- Appelvink (1)
- Boomklever (1)
- Boomkruiper (3)
- Boompieper (1)
- Boomvalk (1)
- Ekster (1)
- Fitis (1)
- Gaai (1)
- Glanskop (1)
- Groene specht (1)
- Grote bonte specht (1)
- Heggenmus (4)
- Holenduif (2)
- Houtduif (5)
- Koolmees (10)
- Merel (12)
- Pimpelmees (5)
- Roodborst (9)
- Sperwer (1)
- Spreeuw (8)
- Staartmees (1)
- Tjiftjaf (9)
- Tuinfluiter (4)
- Vink (2)
- Wilde eend (1)
- Winterkoning (5)
- Zanglijster (1)
- Zwarte kraai (1)
- Zwartkop (10)